

Eduard Pehlemann régészek vezetésével 1915 februárja és júniusa között zajlott feltárások történetével és az ott felszínre került gazdag leletanyaggal. Karin Reichenbach egy az első világháború alatt, 1917 nyarán a sziléziai Breslau melletti területen, német régészek által folytatott késő bronzkori ásatás történetét és eredményeit foglalja össze.

A kötetet a fényképek és mellékletek jegyzéke, a szerzők rövid életrajzai, az olvasó könnyebb eligazodását segítő személy- és helységnévmutató egészíti ki. Feltétlenül ide kívánczodik egy észrevétel. Úgy vélem, a szerzők még több korabeli fénykép, vázlat, térkép felhasználásával színesíthették volna a mondanivalójukat. Engedtessek meg a recenzensnek, hogy végezetül a saját kívánságát is megfogalmazza: felettébb örvedetes lenne, ha a téma magyar vonatkozásairól is olvashatnánk a közeljövőben a magyar szakemberek tollából. A kötetet elsősorban a Nagy Háború történetének valamelyik vonatkozását kutató történészek, muzeológusok figyelmébe ajánlom, azonban méltán számot tarthat az első világháború társadalom és kultúrtörténeti aspektusait jobban megismerni kívánó, a könyvritkaságok iránt fogékony széles olvasóközönség érdeklődésére is.

Balla Tibor

PINTÉR TAMÁS – RÓZSAFI JÁNOS – STENCINGER NORBERT

MAGYAR EZREDEK A DOBERDÓ-FENNSÍK VÉDELMEBEN

(Nagy Háború Kutatásáért Közhasznú Alapítvány, Budapest, 2017. 366 o. Második, átdolgozott kiadás. ISBN 978-963-12-5396-2)

Olaszország 1915. május 23-án hadat üzent korábbi szövetségesének, az Osztrák–Magyar Monarchiának. A szövetségesből ellenfélle vált Itália haderejének vezérkari főnöke, Luigi Cadorna tábornok legfőbb háborús célkitűzése Trieszt, az Isztriai-félsziget, illetőleg Laibach elfoglalása volt, amelyet két olasz hadsereg bevetésével próbált meg realizálni. A dunai birodalom délnyugati határán, az Isonzó folyó mentén 1915 májusa és 1917. október vége között 11 nagy csatában öldöklő küzdelem zajlott a mindenáron áttörni szándékozó és szinte szünet nélkül támadó olasz, valamint a hősiezen védekező osztrák–magyar katonák között. A 12. isonzói csata során a Monarchia német segítséggel megvalósította a caporettoi áttörést és az olasz haderőre döntő vereséget mért, azt egészen a Piave folyóig szorította vissza.

Az első világháború olasz – hivatalosan délnyugati elnevezéssel illetett – frontján zajlott harcokról számos magyar nyelvű kötet látott már eddig napvilágot, azonban a Doberdó-fennsíkon harcolt magyar alakulatok tevékenységéről, harcairól korábban nem született hasonló, modern szemléletű, összefoglaló munka.

A mű a Karszt-fennsík nyugati részét képező – a magyar katona Nagy Háború alatti áldozatvállalásnak és kitartásának szimbólumává vált, mindössze 60 km² területű – Doberdó-fennsíkon 1915. június 23. és 1916. augusztus 9. között zajlott harcokról emlékezik meg. A szerzőhármas célja nem más volt, mint tíz, a történelmi Magyarország területéről kiegészült, (négy császári és királyi, négy magyar királyi honvéd, valamint két magyar királyi népfelkelő) gyalogezred háborús históriájának rövid összefoglalása, továbbá a Doberdó-fennsíkon vívott harcaik és – a hatalmas veszteségek ellenére – hősi helytállásuk bemutatása.

A Hadtörténeti Intézet és Múzeum parancsnoka s a kiadó előszava után a kötet írói az első nagy témaegységben bemutatják az Olaszország elleni háború kitörését és annak katonapolitikai előzményeit, megfelelően méltatják a Doberdó-fennsík stratégiai jelentőségét az osztrák–magyar védelem szempontjából. A legfontosabb eseményekre összpontosítva röviden összefoglalják az első hat isonzói csata (1915. június – 1916. augusztus) történéseit és azok következményeit. A második fejezetből megismerhetjük Ausztria–Magyarország szárazföldi haderejének felépítését a hadseregtől az ezredig, továbbá a temesvári kiegészítésű császári és királyi VII. hadtest magyar gyaloghadosztályait (a 17. közös, illetőleg a 20. honvéd gyaloghadosztály), s az azok alárendeltségében a Doberdón harcoló ezredek.

A szerzők a harmadik nagy témaegységben az 1915 júniusától a Doberdó-fennsíkon harcolt magyar ezredek (a császári és királyi ezredek közül a debreceni 39., a karánsebesi 43., a szegedi 46., a temesvári 61., a honvéd ezredek közül pedig a budapesti 1., a debreceni 3., a nagyváradi 4., a székesfehérvári 17., a népfelkelő gyalogezredek közül a székesfehérvári 17., valamint a budapesti 29.) heroikus küzdelmét tárják összefoglalóan az olvasóközönség elé. Nagyon röviden bemutatják azok háború előtti és közbeni történetét, szereplését. Megtudhatjuk, hány isonzói csatában vettek részt, néhány fontosabb és hősiességi harci vállalkozás részletes leírásával is találkozhatunk. A negyedik fejezet a doberdói harcok történetéhez kapcsolódó tanulmányokat foglal magába. Stencinger Norbert a Doberdó-fennsíkon folyt sebesültápolással és temetkezéssel, a katonák lelki gondozását végző táborigyelmeztető szolgálattal foglalkozik számos fotóval illusztrált tanulmányában. Pintér Tamás a katonák doberdói arcvonal mögötti életével, a Segeti tábor létrehozásával, 1915–1916-os történetével, a harcok szünetében pihenő katonák mindennapjaival, körülményeivel ismerteti meg közelebbről az olvasót. Rózsafi János a Doberdó-fennsík központi részén elterülő Monte San Michele nyugati lejtőjének lábánál található 170-es magaslaton – az úgynevezett Haláldombon –, Barakonyi Károly által végrehajtott felderítő vállalkozásokat és az egykori történések mai helyszínén végzett terepkitatásokat tárja az olvasó elé. Egy szintén Rózsafi János neve alatt megjelent másik esettanulmány Rabóczky János 17-es népfelkelő háború alatti tevékenységét, a Doberdón vívott harcokban való részvételét mutatja be.

A kötetet egy rövid utószó, felhasznált irodalom- és levéltári forrásjegyzék, valamint függelék egészíti ki. A függelékben rábukkanunk a császári és királyi VII. hadtest alárendeltségében a Doberdó-fennsíkon az első hat isonzói csatában harcolt magyar gyalogezredek áttekintő táblázataira, amelyekből tudomást szerezhetünk arról, hogy mely magyar kiegészítésű gyalogezredek (esetenként csupán zászlóaljjaik), mely dandár, hadosztály alárendeltségében harcoltak az egyes isonzói csatákban. A kötet szövegében leírtak megértését jelentős mértékben segítik a közös hadsereg történelmi Magyarország területén található hadtestei, valamint a magyar királyi honvédség gyalogezredei kiegészítő kerületeinek elhelyezkedését bemutató ábrák, a magyar gyalogos katona fegyverzetét és felszerelését ábrázoló képek. Haszonnal forgatható a kötetben előforduló, javarészt a háború során használt fogalmak és kifejezések és földrajzi nevek magyarázata. Utóbbi jelentősége abban rejlik, hogy a Doberdón elterülő települések egy része ma Szlovéniában, egy része pedig Olaszországban található. A képek, vázlatok és térképek jegyzéke és egy néhány oldalas rövid angol nyelvű tartalmi rezümé is segíti a magyar vagy a külföldi olvasót a kötet szövegében történő eligazodásban.

A könyvben megfogalmazottakat számos korabeli harcleírás, egykorú napló-, vagy a háború után íródott visszaemlékezés-részlet, a harcok végső kimenetele szempontjából kevésbé jelentős, viszont érdekes és tanulságos történet színesíti és egészíti ki. Például a császári és királyi 46-os szegedi gyalogezred doberdói fájáról, Heim Géza San Martino község mellett végrehajtott (később a Mária Terézia Katonai Rend lovagkeresztjével jutalmazott) haditettéről, a Monarchia 1916. június 29-én San Martino községnél végrehajtott, mindkét fél részéről magas veszteségekkel járó, olaszok elleni gáztámadás előkészítéséről és annak lefolyásáról. Részleteket tudunk meg a Doberdó legmagasabb pontját képező Monte San Michele magaslat gerince alatt húzódó úgynevezett Schönburg-alagút (nevét Alois Schönburg-Hartenstein altábornagyról, a 6. közös gyaloghadosztály parancsnokáról kapta) építéséről és jelentőségéről. Kiderül, milyen fegyver volt az úgynevezett húsas: hús téli patkószeeggel kivert buzogány, amely az ember-ember elleni közelharcban kiváló fegyvernek bizonyult a honvédek kezében.

A kötetben megtaláljuk az olasz front isonzói szakaszához köthető jelentősebb osztrák–magyar hadvezérek, katonatisztek és nevesebb személyiségek életrajzeit is. A teljesség igénye nélkül találkozunk például Jenő főherceg tábornagy, az osztrák–magyar délnyugati front parancsnoka; az „Isonzó oroslánja”-ként elhíresült Svetozar Boroević tábornagy, a császári és királyi 5. hadsereg, majd az Isonzó-hadsereg, végül a Boroević-hadseregcsoport parancsnoka; a katonák körében csak „József apánk”-ként emlegetett József Ágost főherceg tábornagy, az osztrák–magyar temesvári VII. hadtest parancsnoka; Karl Gelb von Siegesstern altábornagy, a császári és királyi 17. gyaloghadosztály parancsnoka; somorjai Lukachich Géza altábornagy, a magyar királyi 20. honvéd gyaloghadosztály parancsnoka; Kratochvil Károly ezredes, a magyar királyi 4. honvéd gyalogezred parancsnoka; Sipos Gyula ezredes, a magyar királyi 17. honvéd gyalogezred parancsnoka; Somogyvári Gyula zászlós, a magyar királyi 29. népfelkelő gyalogezredben szolgált, a két világháború között pedig jelentős irodalmi munkásságot magának tudható író és költő életrajzával.

A könyvben található korabeli fényképeken és képeslapokon meglevenednek a lövészárkokban és kavernákban kuporgó, vagy a front mögött pihenő magyar és olasz katonák, a frontélet hétköznapijai, a különböző haditechnikai eszközök (mint például a tüzérségi eszközök, az aknavető, a géppuskák, a kézfegyverek). Mindemellett kitüntetési javaslatok, eredeti hadműveleti vázlatok, az olasz front doberdói szakaszáról készült térképek, többdimenziós számítógépes ábrák, valamint a közelmúltban készült, a helyszín mai állapotát rögzítő fotók is segítik az olvasót a doberdói harcok és események jobb megértésében, az odalátogatókat pedig a terepen történő könnyebb tájékozódásban.

A tudományos igényességgel, de alapvetően népszerűsítő stílusban megírt összefoglaló művet főként a korszak történéseivel foglalkozó szakemberek figyelmébe ajánlom, azonban elolvasásával a Nagy Háború magyar vonatkozásai iránt érdeklődő olvasók is egy különleges élménnyel fognak gazdagodni.

Balla Tibor